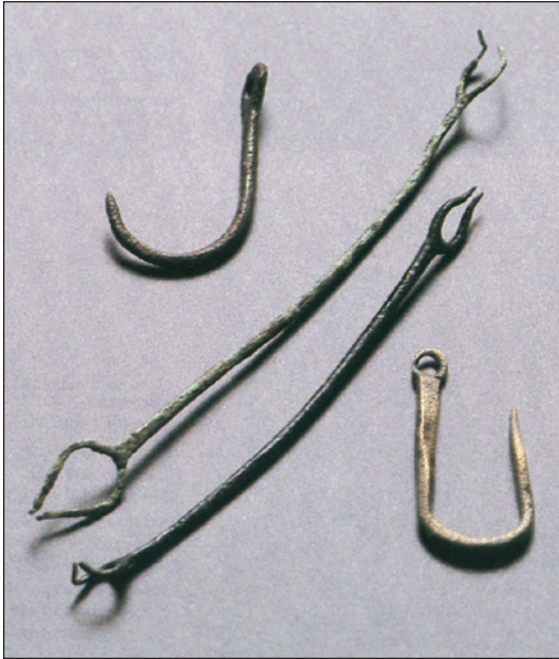

A&G KRONIEK

Nieuwsbrief van de Vereniging Ambacht & Gereedschap april 2019 nr. 57

VOORJAARSEXCURSIE

Zaterdag 11 mei 2019

Archeologisch Park Xanten (Duitsland)

Van de voorzitter

Het is weer zover! Na een lange Nederlandse winter is het tijd om weer leuke activiteiten te ondernemen hopelijk onder begeleiding van stralende zonneshijn. Het succes van onze laatste voorjaarsexcursie naar het Belgische Grimbergen was aanleiding ons andere

buurland op te zoeken en we kwamen terecht in Xanten (Dld.), net over de grens bij Nijmegen. Deze oude Romeinse stad was een van de grootste in onze contreien. U kunt hier alles over lezen elders in deze Kroniek en ik hoop dat u het enthousiasme van de organisatiecommissie kunt delen. Er is veel te beleven voor zowel diegenen die in de oude Romeinse cultuur zijn geïnteresseerd maar vooral ook voor hen die warm lopen voor de oude ambachten en het gereedschap dat daarvoor in die tijd werd gebruikt.

Toen we enkele jaren geleden startten met de Gildebrieff was de gedachte dat we deze publicatie zouden bestemmen voor artikelen en de Kroniek voor het A & G verenigingsnieuws. Het bleek echter dat we gezien het karakter van de Gildebrieff een aantal artikelen minder goed kwijt konden. Het betreft hier artikelen die of meer gebonden zijn aan de actualiteit (de Gildebrieff komt slechts één keer per jaar uit) of waar de activiteiten van de leden centraal staan. Daarom heeft het bestuur recent het besluit genomen om de Kroniek open te stellen voor meer artikelen waar deze thema's aan de orde kunnen komen. Een bijkomend voordeel is dat het de redacties meer flexibiliteit geeft voor wat betreft de planning van beide publicaties. Dit wil niet zeggen dat u vanaf nu elke keer een lijvige Kroniek in de bus kunt verwach-

ten, maar daar waar nuttig en zinnig kunnen we wat meer informatie kwijt.

In deze Kroniek dan ook een ervaring die Huub Mombers aan een dakpannenmachine hielp en een wat meer uitgebreide rapportage van de werkgroep schavenmerken. Hier staat nu de 18e eeuw centraal en dat leverde een aantal vraagtekens op waarbij mogelijk onze leden hun inbreng kunnen leveren. Naast de merken van Zweers en Kool waarvan we slechts één schaaft hebben gezien kan iemand ons misschien ook helpen aan meer informatie over de merktekens van de Van der Kade familie, drie generaties prominente schavenmakers en gereedschapshandelaren in het hartje van Amsterdam. Hebt u schaven die mogelijk het bewijs voor een bepaalde schavenmaker kunnen ondersteunen dan houdt de werkgroep zich van harte aanbevolen. Willen we voortgang maken, dan zijn we op u aangewezen, aangezien de eigen collecties van de leden van de werkgroep uiteraard beperkt in omvang zijn. Dus aarzel niet om uw zegje te doen!

Zoals u zich misschien herinnert hebben we met de laatste zending een privacy verklaring meegestuurd.

Onder de huidige wetgeving zijn wij verplicht van ieder een persoonlijk toestemming te vragen voor vermelding in een ledenlijst. Een simpel: niet reageren is toestemmen, is helaas geen optie, wij moeten een getekende verklaring van u hebben. Tot nu toe hebben slechts 160 leden de moeite genomen deze terug te sturen dus ik doe bij deze een dringende oproep deze verklaring, die u elders in deze Kroniek ziet afgedrukt (zie pagina 19), in te vullen en terug te sturen.

Ik hoop wederom zeer velen van u te kunnen begroeten in Xanten op 11 mei, wat een bijzonder leuke dag belooft te worden.

Hein Coolen (voorzitter)

Voorjaarsexcursie naar Xanten

Zaterdag 11 mei 2019

Het grootste archeologische openluchtmuseum van het noorden.

HEIN COOLEN

Xanten is een mooi middeleeuws stadje, gelegen in Duitsland, net over de grens achter Nijmegen. Het wordt gemarkeerd met een mooie kathedraal en een markt met prachtige huizen, veelal opgetrokken met de stenen uit de oude Romeinse overblijfselen. Deze stad is alleen al een bezoek waard met zijn gezellige restaurants, goede hotels, bezienswaardigheden en niet te vergeten de prachtige natuur buiten de stad, die uitnodigt voor uitstapjes te voet, per fiets of auto.

Maar voor ons leden gaat de belangstelling toch vooral uit naar het Openluchtmuseum dat gebouwd is op de resten en overblijfselen van de Romeinse stad Colonia Ulpia Traiana. Dit was onderdeel van de inmiddels beroemde limes, de noordelijke grens van het Romeinse Rijk, die een aaneenschakeling was van steden, verdedigingswerken en handelsposten aan de Rijn. In Nederland loopt die limes van Nijmegen via

Utrecht naar Katwijk aan Zee. De limes geniet een sterk toenemende belangstelling vooral door recente spectaculaire opgravingen zoals bij de Meern met het prachtige schip en uniek gereedschap. Zodra je het terrein in Xanten betreedt, zie je de reconstructies van Romeinse gebouwen en gedeeltelijke resten nog van de stad. Onder het gras

ligt een van de grootste Romeinse steden ten noorden van de Alpen. Bomenlanen markeren het stratenpatroon. Het was een militair kamp maar ook een handelsstad aan de Rijn die zijn weerga niet kende.

Het amfiteater dat 10.000 personen kon bevatten is een bezienswaardigheid. Daar werden de spelen voor het volk opgevoerd met gevechten tegen bruine beren, reeën etc., waar nog botten van zijn opgegraven. Het was het volksvermaak van die tijd.

Ook de herberg en kruidentuin en het badgebouw in de herberg zijn herbouwd met kleurige wandschilderingen uit die tijd. De rondleiders zullen vertellen over het leven in deze grote Romeinse stad. U kunt met eigen ogen zien hoe de gebouwen op de oorspronkelijke

plek met identiek materiaal zijn of worden nagebouwd op ware grootte.

Bijzondere aandacht zal er zijn voor de handwerkhuisen. Deze oude stad bezat handwerklieden op allerlei gebied, van leerbewerkers, edelsmeden, bronsgieters, bakkers, slaggers, noem maar op om in hun eigen behoeften te kunnen voorzien. Maar ook de dokters behoorden tot de handwerklieden. In het museum kunt u daarvan opgravingen ontdekken zoals glas- zilver- brons- en de gereedschappen, die bij het vak hoorden. Verbazend voor mij was ook dat er in een vrouwengraf, waarvan de voorwerpen tentoon gesteld zijn, ook werktuigen gevonden zijn die erop wijzen, dat vrouwen niet alleen de opvoeding of het huishouden op zich namen.

Daarnaast is het Museum echt de moeite waard, waar de muren van de thermen nog te zien zijn en de overblijfselen te bezichtigen zijn. Een prachtig gebouw dat u van het begin van onze jaartelling over deze Romeinse tijd brengt tot de overgang naar het Frankische rijk rond 500 na Christus. Interessant zijn de voorwerpen van de handwerklieden en natuurlijk het gereedschap. Badbenodigdheden zijn gevonden maar daarnaast ook olieflesjes, schraapijzers. Kleding die de Romeinen droegen zijn tentoon gesteld. Prachtig glaswerk trok ook mijn aandacht en is zeer goed bewaard gebleven.

Wij gaan dit alles zien tijdens onze excursie, die aan de hand van diverse rondleidingen gestalte krijgt. In principe kan iedereen deelnemen aan drie georganiseerde rondleidingen, door het park zelf, binnen in het museum en naar de handwerkhuisjes. De rondleidingen duren één uur en vinden plaats om 11.00u, 14.00u en 15.30u. We zullen van te voren zorgen voor een groepsindeling aan de hand van uw

voorkeuren voor een Nederlands- of Duits talige gids. Tussendoor zullen we kunnen genieten van een middagmaaltijd in de Romeinse herberg ter plekke.

Wij hebben als vereniging de hand kunnen leggen op een aantal exemplaren van een prachtig boekje, uitgegeven door het

museum over de ambachten in deze oude Romeinse stad. Dit zal aan iedereen die deelneemt aan deze excursie worden uitgereikt, als tastbaar aandenken aan deze dag. Het succes van onze excursie vorig jaar die ook naar het buitenland ging, heeft ons aangespoord deze mogelijkheid te onderzoeken

en we zijn er zeer enthousiast vandaan gekomen. Het is voor de meeste onder ons minder ver dan Grimbergen en iets dat u beslist gezien moet hebben.

Inschrijven voorjaarsexcursie

De kosten van het programma inclusief koffie bij aankomst en lunch bedragen € 25 per persoon. **IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41** en vanuit het buitenland **BIC: INGBNL2A** ten name van Ambacht & Gereedschap Rhenen onder vermelding van deelname excursie 11 mei. U wordt verzocht, als u beslist geen Duitstalige rondleiding wilt of een vegetarische maaltijd preferereert, dit bij de inschrijving te vermelden. Uiteraard zijn introducees van harte welkom. Graag het verschuldigde bedrag overmaken vóór woensdag 1 mei. U hoeft verder niets te doen. Bij inschrijving na deze datum graag contact opnemen met: j.blaas@planet.nl of 0317-616363.

Programma

Tussen 10.00u en 10.30u wordt u verwacht bij de ingang van het LVR-Römermuseum.

11.00u – 12.00u Rondleidingen
12.00u lunch in het Römische Restaurant

14.00u – 15.00u Rondleidingen
15.30u – 16.30u Rondleidingen

De rondleidingen zullen in groepen van maximaal 30 personen (in het park) en 15 personen (in het museum en de handwerkhuisjes) plaatsvinden. Bij de inschrijving zullen we u allen indelen eventueel rekening houdend met eerder aangegeven wensen ten aanzien van Nederlands- of Duitstalige gidsen. Wij verzoeken u vriendelijk dat u zich aan deze indeling houdt aangezien de rondleidingen aan strikte maxima gebonden zijn.

Na afloop zal aan u het boekje 'Arbeit, Handwerk und Berufe in der Römische Stadt' worden overhandigd, waarin uitvoerig diverse in Xanten gevonden gereedschappen worden beschreven. Vergeet u dus niet dit mee te nemen.

Routebeschrijving

Met de auto rijdt u het beste via de A 57 naar Xanten.

U neemt op de A 57 de afslag Sonsbeck richting Sonsbeck/Xanten.

Daarna slaat u rechts af en komt u op de Kevelaerer Straße/L491 (borden naar Sonsbeck/Xanten). Na 2 kilometer slaat u links af en komt u op de Hochstraße/L480. Deze provinciale weg volgt u 10 kilometer. Daarna slaat u links af en komt u op de B 57. Na iets meer dan een kilometer slaat u linksaf de **Wardter Straße** in. Sla na ongeveer 200 meter rechtsaf, de Rheinberger Straße in. Na ongeveer 500 meter buigt u linksaf in de Siegfriedstraße. Aan de rechterkant vindt u dan de parkeerplaats van het museum. De ontmoetingsplek is bij de ingang van het LVR-RömerMuseum. Let wel, er zijn twee ingangen met twee parkeerplaatsen. Als u kiest voor de parkeerplaats aan de Wardner Stasse moet u teruglopen naar de andere ingang.

Orientatie ter plekke

Bij de hoofdingang van het park en van het museum zijn voldoende gratis parkeerplaatsen voor personenauto's en bussen beschikbaar. Het park en het museum zijn door middel van een voetpad met elkaar verbonden.

Ingang LVR-Archeologisch Park Xanten

Wardter Straße, 46509 Xanten

Ingang LVR-RömerMuseum

Siegfriedstraße 39, 46509 Xanten
Volgt u de borden ter plaatse. De parkeerplaatsen en toegangspaden zijn aangepast aan rolstoelgebruikers. Voor busparkeerplaatsen op het parkeerterrein zijn van borden voorzien.

Met het openbaar vervoer

Treinreizigers stappen in Duisburg over op de Regionalexpress en komen ca. 45 minuten later aan in Xanten. Vanuit Kleve rijdt u met buslijn 44 naar het station in Xan-

ten. Vanaf het station in Xanten is het te voet ca. 20 minuten naar het APX. De route wordt met borden aangegeven. Vanaf het station kunt u ook de lijnbus SL42 (richting: Brigittenstraße) nemen. Deze rijdt regelmatig en is binnen vijf minuten bij het APX.

Verslag ledenvergadering

Notulen van de 25^e Algemene Ledenvergadering van Ambacht & Gereedschap
gehouden op zaterdag 10 november 2018, zalencentrum Parkstaete, te Velp

CEES VAN DER GRAAF

Opening

Voorzitter Hein Coolen opent om 10.30 uur de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering van de vereniging. Hij heet op onze nieuwe locatie ook dit jaar weer ca. 140 bezoekers welkom.

Het programma wordt in het kort toegelicht. De ledenvergadering duurt tot ca 10.30 uur. Na de ledenvergadering is er een koffiepauze en gelegenheid tot bijpraten.

Ook dit jaar zijn er weer verschillende tafels met presentaties, exposities of demonstraties. Bram van der Pas en Marijn van der Gaag van het Sint Thomasgilde presenteren replica's van antieke gereedschappen, Huub Mombers is aanwezig met zijn verzameling sledestofzuigers. Hein Coolen heeft een tafel ingericht met een collectie trapleuningschaven. De firma Baptist heeft een tafel waar Lie Nielsen en Veritas schaven worden gedemonstreerd.

Om 12.30 uur is de Lunchpauze Na de lunch gaan de verkooptafels om 13.30 uur open. Om 15.00 uur is de gebruikelijke verloting met aansluitend de veiling. Leden die willen bieden op een van de veilingstukken moeten zich van tevoren inschrijven.

Vaststelling van de notulen van de 24^e Algemene Vergadering van 4 november 2017

De notulen worden door de voorzitter aan de orde gesteld. Er kan gereageerd worden op zowel tekst als op inhoud.

Er zijn geen opmerkingen. De notulen worden, met dank aan de secretaris, als zodanig vastgesteld.

Jaarverslag 2017-2018

De secretaris geeft op hoofdlijnen een toelichting op het jaarverslag zoals is opgenomen in de A&G Kroniek nr. 56 van oktober 2018. Het bestuur is dit jaar 4x bijeengewoest. Vergaderd wordt altijd bij een van de bestuursleden thuis zodat de kosten zoveel mogelijk beperkt zijn.

Dit jaar is er veelvuldig gesproken over de onderbezetting van het bestuur. Dit probleem wordt nog knellender nu Hein Coolen heeft aangegeven uiterlijk na dit termijn te stoppen als voorzitter.

De vacature van penningmeester is nog niet ingevuld. Jan Blaas is nu ad interim penningmeester Het tijdig betalen van de contributie is mede daardoor een punt van aandacht.

Vanaf 25 mei 2018 is de AVG (algemene Verordening Gegevensbescherming) van toepassing. Wij moeten als vereniging aan al onze leden toestemming vragen voor vermelding in de ledenlijst.

De voorjaarsexkursie op zaterdag 26 mei naar het MOT (Museum voor Oudere Technieken) was bijzonder geslaagd. Een opkomst van 72 personen was weliswaar onder het aantal van het jaar daarvoor maar gezien de afstand niet helemaal een verrassing.

Onze vereniging werkt met een klein bestuur die ondersteund wordt door verschillende commissies. Een werkwijze die maakt dat ook leden met een beperkte hoeveelheid vrije tijd ook een bestuurstaak op zich kunnen nemen. Als er leden zijn die een actieve rol willen vervullen in het bestuur, een commissie of bij een bijzonder

evenement dan zijn deze van harte welkom.

De boedelcommissie heeft weer veel werk verzet om verschillende verzamelingen een goede bestemming te geven.

De regionale bijeenkomsten georganiseerd door onze leden voorzien duidelijk in een behoefte.

Kortom we zijn een gezonde vereniging met gemiddeld 420 leden die veel plezier beleven aan hun hobby.

Financiën

Door Jan Blaas wordt het overzicht financieel beheer 2017-2018 en de begroting 2018-2019 in het kort toegelicht. Jan geeft aan dat hij graag had gezien dat er al een nieuwe penningmeester zou zijn, helaas is dat niet gelukt. Wel kan hij melden dat er mogelijk een kandidaat is.

Qua financiën zijn we een gezonde vereniging. We hebben een stevige reserve. Wel is enige relativering op zijn plaats. De welvaart van onze vereniging komt voor een belangrijk deel door de opbrengst van de veiling.

Afgelopen boekjaar was de herdruk van enkele catalogi tot het boek 'de Nooitgedagt collectie een flinke investering. Het bedrag dat al twee jaar werd begroot om forum en website te ondersteunen bij een vernieuwing is niet besteed. Te weinig leden hebben zich aangemeld om hier invulling aan te geven.

Mede dankzij een degelijk financieel beleid is een verhoging van de contributie niet nodig. Met waardering wordt de begroting vastgesteld.

Verslag van de kascommissie voor het boekjaar 2017-2018

De kas is recentelijk gecontroleerd door Henk van Osch en Marieke Gels. De conclusie van de kascommissie is dat de boekhouding overzichtelijk is en een verzorgde indruk maakt. Er zijn geen ongeregelheden geconstateerd. De kascommissie is van oordeel dat de penningmeester zijn taak correct heeft uitgevoerd. Het advies van de kascommissie aan de ledenvergadering om decharge te verlenen wordt met een applaus bevestigd.

Verkiezing van de kascommissie voor het boekjaar 2018-2019

De kascommissie voor het boekjaar 2018-2019 bestaat uit Marieke Gels en Johan van Gils. Op de vraag van de voorzitter wie zich wil opgeven voor het vervullen van de reserve vacature 2018-2019 meldt zich Wim Appelman. Deelname aan de kascommissie is in principe voor drie jaar waarvan het eerste jaar als reserve.

Bestuur

Hein Coolen en Cees van der Graaf moeten volgens het rooster dit jaar aftreden. Hein heeft aangegeven dat hij graag ziet dat er in zijn vierde termijn een opvolger voor zijn functie als voorzitter wordt gevonden. Als er leden zijn die het voorzitterschap ambiëren dan kunnen zij zich melden bij het bestuur. Cees heeft aangegeven zich verkiesbaar te stellen voor een volgende periode. Op de vraag van onze voorzitter of de leden kunnen instemmen met het benoemen van Hein Coolen als voorzitter en Cees van der Graaf als secretaris wordt met een instemmend applaus gereageerd.

Gedachtewisseling met leden

De datum voor de voorjaarsexcursie is voor sommige ouderen een vakantie moment. Is het mogelijk om hier rekening mee te houden of als dat niet kan de datum vroegtijdig te communiceren?

De voorzitter geeft aan dat april vanwege het weer en het beperkt open zijn van mogelijke bestemmingen geen voorkeur heeft. Na mei is ook niet wenselijk, dan gaan er nog meer leden met vakantie. Zodra wij een locatie / datum hebben besproken dan doen wij hiervan melding op de website van Ambacht en Gereedschap. In de voorjaars A&G Kroniek wordt uiteraard ook melding gedaan.

Is het ook mogelijk om de voorjaarsexcursie op een zondag te organiseren?

De voorzitter geeft aan dat dit niet als wenselijk wordt gezien vanwege het respecteren van de zondag als rustdag.

Op de vraag aan de aanwezige leden wie voorstander is voor een excursie op een zondag geeft een overgrote meerderheid aan dit geen goed idee te vinden.

Wat doe je als bestuurder allemaal en hoeveel tijd kost dit?

Afgesproken wordt dat één van de bestuurders een stukje schrijft waarin inzichtelijk wordt gemaakt wat een bestuurder van A&G doet.

De website is belangrijk voor jonge mensen. Moeten we hier niet meer aandacht aan besteden?

Als bestuur zijn we het hier mee eens. Het hebben van leden die de kar trekken is het probleem. Onze beperkte bestuurscapaciteit geeft grenzen aan ons kunnen. Alleen Piet Voermans heeft zich vorig jaar gemeld als moderator van het forum. Hiervoor hebben we meer mensen nodig.

Sluiting

Na deze gedachtewisseling sluit de voorzitter de 25^e algemene ledenvergadering van de vereniging Ambacht & Gereedschap.

Verslag najaarsbijeenkomst 2018

JOHN BOELE

Natuurlijk was het even wennen om niet naar Ede maar naar Velp af te reizen, maar met de meege-stuurde routebeschrijving en parkeermogelijkheden, lukte het wel weer. Zoals altijd werden we weer hartelijk welkom geheten door de dames Blaas en van Meijel.

Het zalencentrum Parkstaete is heel anders van opzet dan het vertrouwde ROC in Ede, maar ook dat zal wennen. De handelaren moesten dit jaar in een veel kleinere ruimte zien hoe ze hun spullen konden etaleren, niet voor een ieder even plezierig. Rond 10 uur was het al behoorlijk druk en werden de laatste nieuwtjes over aankopen en vondsten uitgewisseld onder het genot van een kopje koffie.

Na de gebruikelijke jaarvergadering was er de mogelijkheid om een aantal tafels met presentaties te bewonderen. Bram van de Pas en Marijn van der Gaag gaven namens het Thomasgilde uitleg over de reconstructie van gereedschappen van het middeleeuwse ambacht. Boeiend om te zien hoe zij met diverse afbeeldingen en bronnenonderzoek in staat zijn fraaie reconstructies te maken.

Ons lid Huub Momers had een mooie opstelling met sledestof-zuigers gemaakt. Veel passanten riepen : De heb ik ook nog gehad of gebruikt. Met een aantal reclameplaten en handleidingen wordt het bij elkaar een heel mooie en bijzondere verzameling.

De firma Baptist liet een aantal moderne handschaven zien en demonstreerde het gebruik ervan. Met veel belangstelling werd er gekeken naar de mooie exemplaren en het gebruik ervan.

Hein Coolen had een flink aantal bijzondere schaven meegebracht, die specifiek ontwikkeld waren

om de leuningen van trappen te schaven. Een bijzondere collectie van niet alledaagse schaven. Een artikel waarin Hein zijn resultaten van een onderzoek naar deze trapleuningschaven weergeeft is te vinden in de Gildebrief van 2018.

Na de lunch begon de verkoop, daar bleek opnieuw dat de ruimte zeer beperkt was en het was nu echt duwen en dringen om bij een verkoop tafel te komen. Maar een echte verzamelaar houdt vol en weet toch nog iets leuks te vinden. Ondertussen heb ik van het bestuur gehoord dat bij de volgende bijeenkomst extra ruimte gehuurd zal worden om zodoende de drukte te spreiden.

Verloting en veiling vonden vanaf 15 uur in de grote zaal plaats, er werden soms mooie stukken tegen relatief lage prijzen verkocht. Bij het verlaten van het zalencentrum werd de Gildebrief 2018 uitgereikt, weer een 60 pagina's boeiende artikelen. We kunnen dus terugkijken op een geslaagde najaarsbijeenkomst in een nieuwe omgeving. Dank aan alle bestuursleden en vrijwilligers voor hun inzet!

Regionale bijeenkomsten oktober 2018 en februari 2019 in Delft

JOHN BOELE

Sinds het verschijnen van de vorige Kroniek zijn er twee regionale bijeenkomsten geweest in het Museum van de gebroeders Mensert in Delft. De opkomst varieert rond de 10 leden. Iedere keer is het weer een verrassing wat voor bijzondere en onbekende gereedschappen er weer ter tafel komen. Van bijzondere displays van de firma Nooitgedacht, een bijzondere grondschaaf, een tandsleutel, een “Hechthammer”, een prachtige duimstok met meerdere maataanduidingen, een gerestaureerde roffelschaaf, een zachtboard schaaf, passers met bijzondere vormen tot een zelfgebouwde ellips passer. Kortom een geweldige belevenis, waarbij soms de vraag bleef: Wat is dit nu precies? Het geweldige bijkomende voor deel van de bijeenkomst in het museum is dat er vaak even uit de collectie een vergelijkbaar exemplaar gehaald kan worden!

IK hoop dat dit verslag leden in Oost- en Zuid-Nederland aanzet om ook eens een dergelijke regionale bijeenkomst te organiseren, het is absoluut de moeite waard!

Enkele nieuwe schavenmerken uit de 18e eeuw

HEIN COOLEN

Een schaaf (1° bolschaaf) met het merk AS in een gekarteld kader.

Merktelen A.S.

Abraham Schooneboom

Gerrit van der Sterre vermeldt een schavenmaker wonende aan de Heiligenweg in de buurt van de Kalverstraat, genaamd Abraham Schooneboom, echter zonder merkteken.¹

Inmiddels zijn er meerdere profiel-schaven gevonden met het merk 'AS' in een kader.

John de Vreeze vond een drietal schaven met het merkteken AS onder kroon en die qua uiterlijk zeer wel passen in de periode dat Abraham Schooneboom actief was. Twee schaven hebben een beitel van Seringhaus, eveneens consistent met een wat latere datering.

Abraham Schooneboom werd rond 1752 geboren als zoon van Frederik Schooneboom. Hij ging op 19-5-1775 in ondertrouw met Jeliëna Walraven, 24 jaar oud. Beiden waren gereformeerd, hij woonde in de Foeliestraat, zij op Cattenburg. Als getuigen traden op de vader van de echtgenoot en de vader van de bruid, Eillem Abraham Walraven. Pas op 7-11-1786 kocht hij

volgens het 'Baaseboek' de mees-tertittel als schavenmaker, wat hij in de tussentijd deed is onduidelijk. Het kasboek van het gilde dat voor de periode 1794-1797 bewaard is gebleven laat zien dat op 15-7-1794 Schooneboom 33 gulden en 6 stuivers betaalde in verband met het overlijden van zijn vrouw.

Gildebroeders of hun echtgenotes kozen soms niet voor een standaardgildebegravenis. De reden hiervoor was volgens Isabella van

Eeghen² meestal dat dit niet als deftig genoeg werd ervaren. In dat geval was een bedrag verschuldigd aan het gilde, aangezien het gilde dan de boeten misliep, die leden moesten betalen als ze niet op de begrafenis van een medebroeder of diens echtgenote verschenen. Dit kon, zeker voor de grotere gilden waaronder het St. Joseph Gilde, om grote bedragen gaan. Volgens van Eeghen was de oorspronkelijke gedachte van het bewijzen van de laatste eer aan de overledene,

De drie schaven van John de Vreeze met het merk AS onder kroon

Een schaaf van Jan Kool

waarbij de kist, gedekt met het zwarte gildeklee en de zilveren schilden, naar kerk en kerkhof werd gedragen, eind 18^e eeuw al lang op de achtergrond geraakt. Het binnenkrijgen van zoveel en zo hoog mogelijke boetes om aan de toegenomen aanspraken door weduwen en ouderen te kunnen voldoen stond voorop.

Schooneboom hertrouwde in 1795. Op 28 mei ging hij in ondertrouw met Anna Catharina Elisabet Nonhebel van Lingen wonende op de Reguliersgracht, met consent van haar moeder Anna Maria Elisabeth Bröلمان te Lingen. Schooneboom zelf woonde toen al op de Heiligenweg. Hij nam in april 1797 ene C. Rap in dienst als knecht en betaalde daarvoor aan het gilde 25 gulden, vervolgens in juli 1797, H. Korver en in juli 1806, Willem Knip.

Jan Kool

Jan Kool werd in vermoedelijk in 1771 geboren. De ondertrouw inschrijving van 29 augustus 1794 vermeld als woonadres de Achterburgwal boven brouwerij 'De Hooyberg'. Zijn moeder heette Maria Krook. Hij huwde met Maria van Toren. Op 19 december 1795 kocht hij de meestertitel als schavenmaker.

Aangezien zijn naam (IKOOL) voluit in het merkteken staat, hetgeen bij Amsterdamse schavenmakers

minder vaak voorkomt, kan er weinig twijfel bestaan over de identiteit van de maker. De schaaf, een 1 3/8" bolschaaf, heeft een beitel gemerkt IP.HB, een merk dat we kennen uit Remscheid (vermoedelijk Halbach). De schaaf is 29cm lang.

In de niet gepubliceerde onderzoeksresultaten van Gerrit van der Sterre wordt de mogelijkheid geopperd dat Jan Kool de schavenmakerij overnam van Gerard Kastelijn, die in het jaar dat hij de meestertitel verwierf te koop werd aangeboden. Dit was echter verder vooral gebaseerd op het feit dat zijn adres dicht bij de Zeedijk lag waar Kastelijn was gevestigd en er is tot nu toe geen documentatie gevonden die dit ondersteunt.

Zweers

Het betreft hier de twee broers Petrus Bernadus en Gerrit Zweers, die beiden in 1807 de meestertitel kochten. Pieter van Houten PZ, heeft een schaafje gevonden dat gemerkt is met 'ZWEERS' in letters, dat op een van beide broers van toepassing zou kunnen zijn.

Het merkteken van Zweers

Het merkteken van Jan Kool

Gerrit Zweers ging op 12 augustus 1803 in ondertrouw met Alida Maria Halbach. Haar vader was Johannes Caspar Halbach en waarschijnlijk niet in Amsterdam geboren. In de 18^e eeuw kwamen veel telgen van deze talrijke familie van smeden en kooplieden uit Remscheid naar Amsterdam zoals Johannes Willem Halbach en Johannes Engelbert Halbach. Tot nu toe hebben we niet kunnen achterhalen wat voor beroep zij in Amsterdam uitoefenden. Het zou aardig zijn als we hier een connectie zouden kunnen vaststellen.

Een twijfelgeval

De volgende twee schaven zijn gemerkt 'JK' en zou betrekking kunnen hebben op een aantal schavenmakers met deze initialen, gesteld natuurlijk dat het hier een merkteken van een schavenmaker betreft en niet een eigenaarsmerk.

Wat opvalt aan deze schaven is de gestoken zijversiering, waardoor schavenmakers uit de 17^e eeuw zoals bijvoorbeeld Jan Hendrikz. Kieft wel uitgesloten kunnen worden³. De vorm van de wiggen duidt niet op Rotterdamse herkomst, bovendien is daar geen schavenmaker bekend met deze initialen en werd de naam meestal voluit geschreven. De lengte van de zijversieringen (bij de tweede schaaf nog langer dan bij de eerste) duidt eerder op een tijdvak later in de 18^e eeuw. Het is dan ook minder waarschijnlijk dat of Jacobus Kock of Jan Korff, die beiden actief waren in het begin van deze eeuw, de makers zijn. Jan van der Kade was weliswaar een tijdgenoot van

Twee schaven gemerkt 'JK'.

Kock en Korff, maar was langer actief. Bovendien was zijn zoon Joost, met dezelfde initialen, ook schavenmaker. Van der Sterre vermeldt geen merkteken voor deze schavenmakers familie, die zowat de hele 18^e eeuw bestreek. (inclusief kleinzoon Reindert, eveneens schavenmaker).

Jan van der Kade werd geboren omstreeks 1681 te Amstelveen. De familie was gereformeerd. Hij ging in ondertrouw op 30 maart 1703 met Marretje (Maria) Vollenhoven (Vollenhooff), weduwe van de schavenmaker Anton van Luchtenburg in de Kalverstraat, die een jaar daarvoor was overleden en bij wie ze reeds twee kinderen had. Aangezien Jan van der Kade zich ook in de Kalverstraat vestigde is het niet onwaarschijnlijk dat hij al bij van Luchtenburg in dienst was en diens schavenmakerij overnam. Van Luchtenburg werd in 1700 poorter, een noodzakelijke voorwaarde voor gildelidmaatschap, en heeft dus slechts zeer kort gewerkt. Uit het huwelijk van Jan van der Kade werden elf kinderen geboren. Zoon Joost volgde hem op en trouwde in 1732 met Marretje Schol. Zij kregen zes kinderen. Jan van der Kade stierf in 1757, zijn vrouw in 1764. Kennelijk verging het Joost zakelijk niet slecht

want hij kwam in 1742 al boven de belastbare grens uit met een jaarinkomen van 800 guldens. Hij woonde toen op de Nieuwendijk. Marretje Schol stierf in 1755 en Joost hertrouwde twee jaar later met Annetje Vaaringh (Varing), bij wie hij ook nog een kind kreeg. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Reindert (hij schreef de achternaam met een dubbele a) die in 1759 de meestertitel als schavenmaker kocht en in hetzelfde jaar huwde met Margaretha Evas Boomheuver. Zij kregen twee kinderen.

De initialen 'JK' zouden dus kunnen hebben toebehoort aan de Van der Kade-familie, maar ook hier bestaat twijfel. De lange zijversieringen (2,3 en 3,2 cm) waren zeker niet gebruikelijk in het midden van de 18^e eeuw (meestal niet meer dan 1,5 cm). Bovendien was het ongebruikelijk dat de letter 'J' in initialen werd gebruikt. In de 17^e en 18^e eeuw werd deze meestal als een 'I' geschreven, zoals bij de merktekens van Jan Arendtsz. Wissing, die in de 17^e eeuw de schaven aan Skokloster leverde, Jurriaan van Norden en Jan van Keulen. Zelfs een relatief late schavenmaker als de eerder besproken Jan Kool gebruikte nog de 'I' in plaats van de 'J'.

Het merkteken

Tot slot

Indien er leden zijn die ons kunnen helpen bij het oplossen van een of meerdere van bovenstaande vragen houden wij als werkgroep ons van harte aanbevolen. Misschien hebt u ook nog schaven liggen die het ons mogelijk maken te komen tot een meer nauwkeurige toewijzing aan een bepaalde maker.

Namens de werkgroep schavenmerken

Noten:

1. Gerrit van der Sterre: 'Vier Eeuwen Nederlandse Schaven en Schavenmakers', Liber et Commercium 2011, pag. 233.
2. Dr. I. (Isabella) H. van Eeghen: 'De Gilden, Theorie en Praktijk', De Haan Bussem, tweede druk 1974, pag. 36.
3. H. Coolen: 'De schaven van Skokloster, een nieuwe invalshoek voor de ontwikkeling van de profiel-schaaf', Gildebrieff 2016, pag. 68.

Cement Dakpannen Machine

HUUB MOMBERS

Publicaties en bekendheid kan zo zijn vruchten afwerpen. Sinds ik in 1983 begonnen ben met het verzamelen van dakpannen zijn er al heel wat artikelen verschenen van en over mij, zowel op verzoek als in de krant, vakbladen en 'vrije tijdsbladen' met de dakpan als hoofdrolspeler. Zelfs talloze radio-programma's en televisie talkshow optredens zijn er geweest. Ik heb er verzamelmappen en ordners van vol....! Zonder arrogant te willen zijn, wordt je dan een soort bekende op dakpanengebied met titels als dakpandeskundige of nog mooier dakpannenpaus.

Hardenberg

Zo werd ik enkele jaren geleden benaderd door een mevrouw uit Hardenberg, die wel eens wat had gelezen in een 'hobbyblad' over mijn bijzondere interesse en ze had misschien wel wat voor mij. De reden dat ik bij haar in beeld kwam was dat zij van haar opa een enorme schuur met inhoud had geërfd die bomvol zat met, zoals ze zei 'ouwe troep' waaronder een ijzeren *machine* waar je dakpannen mee kon maken. Gaande het gesprek echter kwam ik er achter dat het om een ijzeren werktafel ging om cementpannen te maken.

Haar opa had in de jaren voor de 1^e wereldoorlog rond 1912 deze machine gekocht om in mindere tijden zijn inkomsten veilig te stellen. Zijn naam was Simon Hofstede en hij bezat al een kleine betonfabriek voor betonbuizen en betonnen tegels in Hardenberg. Tegenwoordig noemen wij alles wat met *cement* is gemaakt of waar cement in is verwerkt *beton*, maar vroeger was de benaming cement.

Dus hebben we de eerste de beste zaterdag die ik vrij had, een busje gehuurd en een palletwagen met losse pallet meegenomen, omdat mevrouw al de hint had gegeven dat de machine erg zwaar was.

Bij aankomst aldaar was het heel spannend om dan daar zwaar onder het stof en de cementresten, een apparaat aan te treffen met rondom héél veel gietijzeren *onderlegplaten* (de eigenlijke stalen mal om de cementpan in te vormen). Na

veel tilwerk en dankzij de pompwagen, stond de 'machine' al snel buiten de schuur in het daglicht. En dan zie je pas wat je gekocht hebt: een interessant apparaat dat enig reparatiewerk nodig had zoals aan een gebroken voetpedaal, maar dat verder wel compleet was. Voor mij als verzamelaar voelde het als een aanwinst en ik zag wel potentie in het apparaat!

Ik kwam met de eigenaresse ook overeen dat ik alle gietijzeren onderlegplaten er bij wilde kopen om het verhaal compleet te krijgen, met de bijbehorende gereedschappen. Na een zoektocht kwamen er ca. 300 platen tevoorschijn.

Onderlegplaten

De ca. 300 onderlegplaten zijn van gegoten ijzer, gefabriceerd door B. Ubbink & Co. uit Doesburg.

De onderlegplaten zijn van twee verschillende modellen, de Holle Muldenpan en de Vlakke Muldenpan. In een later gevonden prijscourant van Zimmermann uit Enschede wordt laatst genoemde als Model 9 aangeduid. Waarom is mij niet duidelijk. Er zaten bij de pannenmachine 164 Vlakke

De ijzergieterij van Barend Ubbink vestigde zich in 1896 in Doesburg. Er waren destijds 37 arbeiders in dienst. De productie bestond uit ijzeren dakramen, kookpannen, roosters en remblokken voor de spoorwegen. Het bedrijf maakten ook (be)zinkputten, regen-waterafvoerpijpen en gietijzeren dakgoten. De machines in de fabriek werden tot 1905 rechtstreeks aangedreven met stoomkracht. Daarna werd de energie geleverd door een Elektro generator die, hoe merkwaardig, werd aangedreven door een stoommachine ! in 1933 werd door hen de kachelfabriek DAVO uit Deventer overgenomen.

Mulden en 140 Holle Mulden onderlegplaten. Deze zaten dik onder het stof en een vette substantie, overblijfsel van de ontkistingsolie. Het stof had zich verzameld sinds 1939, want sinds die tijd waren er geen dakpannen meer gemaakt vertelde de kleindochter. Een mes-sing naamplaatje op de machine toont de naam Zimmermann - Enschede.

Prijscourant van Zimmermann

Een aantal maanden later op een vrije dag bezocht ik een anti-quariaat in Arnhem. Al turend langs de schappen zag ik een plat boekwerkje met slappe kaft in het groen. Ik pakte het uit de rij en tot mijn stomme verbazing las ik op de omslag "Prijscourant van P.A.C. Zimmermann Machine en Ijzergieterij te Enschede", 55 bladzijden vol met zwart/wit tekeningen en foto's van 'Machines , Werktuigen, Gereedschappen, Vormen voor de Cementwaren- en Kalkzandsteen

Industrie' met de prijslijst in oude guldens er bij, uit de periode 1900 - 1910! Schitterende, getekende machines, gereedschappen, mallen, tegelpersen, kollergang, buizen en zelfs een zakkenuitklopmachine! Mijn weekend kon niet meer stuk!

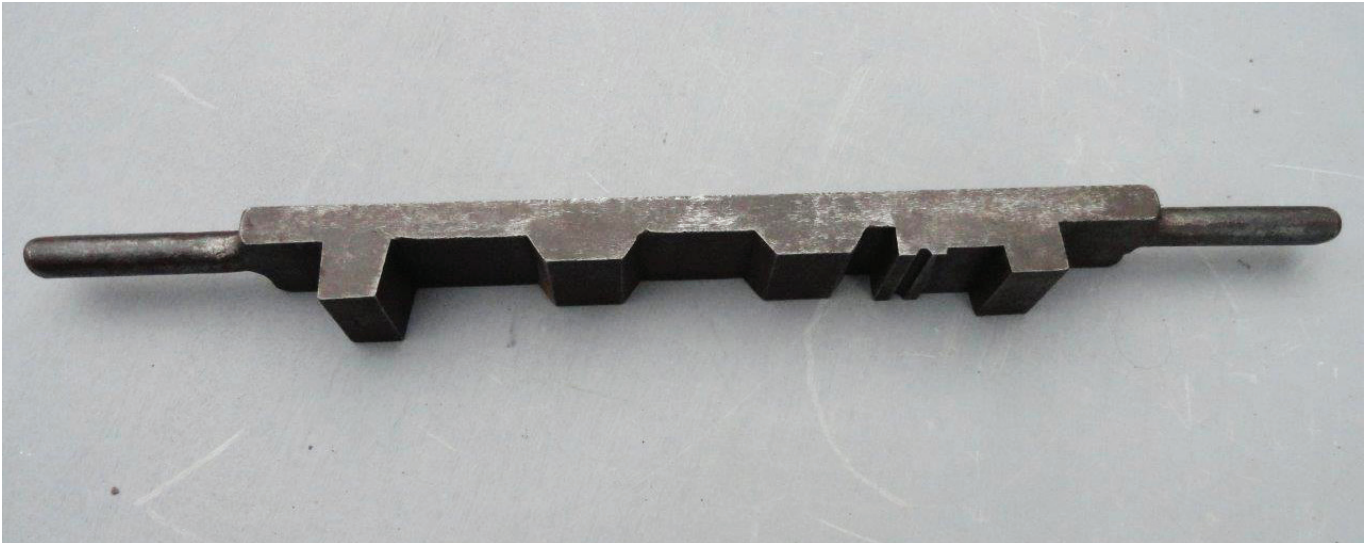
Voor de liefhebber van stoer gereedschap staan er nogal wat interessante gietijzeren apparaten en gereedschappen in afgebeeld o.a. : Betonwalsen in diverse doorsneden en lengte, voor allerlei doeleinden zoals terazzo, grint en tuinen met een gewicht van 25 kg. tot 170 kg. Met de prijzen erbij variërend van 8 gulden tot 65 gulden. Ook profielrollen, de vormen voor putringen uit stampbeton, kruinstukken, zinkputten, dakramen, cokes- en slakkenbreker enz. Heel interessant om in te kijken en sommige dingen zijn herkenbaar zeker voor de oudere leden van onze vereniging die mogelijk met dergelijke apparaten nog gewerkt

hebben. Maar het belangrijkste was voor mij dat het apparaat dat ik enkele maanden daarvoor in Hardenberg had gekocht in die catalogus stond met de prijs erbij: *Machine op ijzeren tafel 100,- gulden. Type 3*

De cement - betonpan

Terug naar de Cement- Betonpan. Want waaruit bestaan de grondstoffen om een cementpan te maken? Laat ik beginnen u te vertellen dat er twee soorten materialen zijn waar je dakpannen van kan maken. Klei of beton (cement). Feit is dat keramische (klei) dakpannen wel wat aangenamer zijn, mooier ook op de langere duur, meer varianten en modellen kennen, de mogelijkheid bezitten tot kleurglazuuren, prettiger verwerkbaar en zeer duurzaam zijn. Een leeftijd tot wel 200 jaar is geen uitzondering. Keramische pannen bestaan al sinds de middeleeuwen, wat zeg ik: de Romeinen maakten 2000 jaar geleden al keramische dakpannen!

Een betonpan is gemaakt van portlandcement, zand en water en je hebt geen oven nodig. Voor de van klei gemaakte dakpan die slechts 1 persmal nodig heeft om er tienduizenden of meer te vormen, heb je wél een bakoven nodig. Voor elke betonpan is een vormmal nodig, waar hij 1 a 2 dagen in moet blijven om 'op te stijven'. Daarna kan de pan uit de mal gelost worden om verder te drogen. Het mengsel voor de betonpan is 6 tot 8 delen fijnzand, vroeger gewoon gezeefd rivierzand, 1 deel portlandcement, 1 deel gebrande schelpkalk en eventueel een kleurstof, bijvoorbeeld rood of grijsblauw tot maximaal 2 % van het cementgewicht. Weinig water tot aardvochtig , goed mengen en vervolgens in een ijzeren onderlegplaat kloppen of drukken. Deze platen waren vroeger van gietijzer nu vaak van aluminium. Daarna afstrijken met een afstrijkijzer dan verdrijft de kalk het vocht

en zorgt voor een gladde bovenlaag. Een voordeel is dat bij betonpannen geen vormverandering optreedt, bij kleipannen gebeurt dat wel door de krimp. Niet dat dit voor de consument wat uitmaakt maar het is een technisch detail. Tegenwoordig is dit proces verkort middels vacuümtechniek. Toen men rond 1900 als kleine pannen producent cementpannen maakte lag de productie op ca. 400 pannen per dag en als je dan 400 mallen had moest je 2 dagen wachten en met die zelfde mallen weer aan de gang .! De eerste platte betonnen daktegels (leippan) * verschijnen in Engeland en Duitsland rond midden 19^e eeuw. In 1880 komen de eerste Holle pannen en ook het bekende model Platte Muldenpan in cement op de markt. Niet op grote schaal echter, men was nogal gewend aan de keramische pan. Op de Internationale

Portland Cement Productie

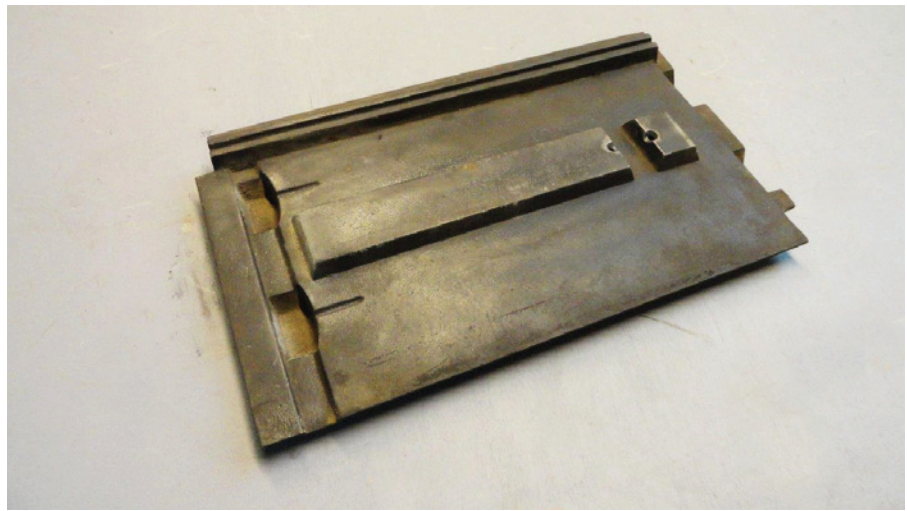
Een van de belangrijkste elementen in de cementpan is Portlandpoeder. Al in 1826 ontdekte een metselaar uit Engeland, Joseph Aspdin, nadat hij eerst kalksteen afkomstig uit Portland in brokken had geslagen en vervolgens gemalen tot poeder, daarna te branden (verhitten) afkoelen en onder toevoeging van leem met weinig water te mengen, dan te drogen, opnieuw te branden en wederom te malen tot poeder. Hij een sterk bindmiddel over hield dat hij Portlandcement noemde en nu niet meer weg te denken is als bouw materiaal voor beton. Later kwamen er ook productie-locaties in overige landen. Het eerst in Duitsland want die vond het maar niks dat het spul over zee naar het vaste land moest komen. Ook ons land kent een productielocatie in Limburg, ENCI sinds 1926.

Nijverheidsbeurs van 1885 toonde men trots de nieuwe modellen zoals de Victoriapan, en de Ruitpan. In Nederland zagen verschillende creatieve ondernemers wel brood in cementpannen als bijverdiensten in zwakke tijden o.a. tijdens de 1^e wereldoorlog '14 -'18 .

De Gorinchemse Courant uit 1894 meldt "te Breda heeft de heer Vermunt eene industrie begonnen, welke tot dusver nog niet in ons land bestond, nl. het fabriceren uit zand en cement van dakpannen". In de jaren '60 was sprake van een enorme bouw hausse met veel nieuwe Vinexlocaties en nam het

gebruik van betonpannen behoort toe. Bekende namen van betonpan modellen zijn : Stonewold, Astratto en Utrechter. De meest bekende is wel de Sneldekker. De fabriek van Redland (Engeland) bracht in 1960 een cementpan op de markt. In 1963 ging dit bedrijf samen met Braas (Duitsland) en Bredero (Montfoort Ned.) verder onder de naam R.B.B. en werd hiermee "wereldberoemd" in Nederland.

Tot zover mijn verhaal en beleving van een Cementpannen Machine voor de collectie. De betonpan of zo u wilt cementpan is tegenwoordig niet meer weg te denken uit het dakpannenlandschap. Persoonlijk heeft het niet mijn liefde maar voel mij als verzamelaar en

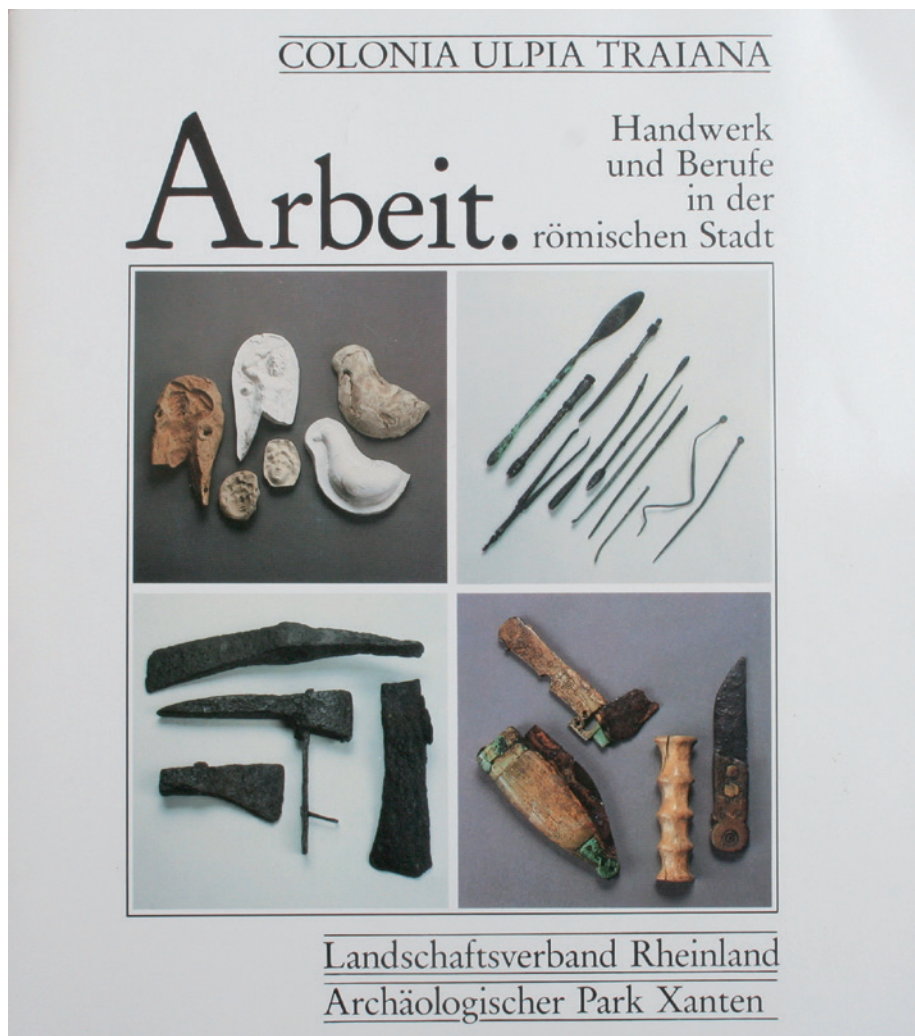

hoeder van dit bouw materiaal wel verplicht dit te bewaren en vast te leggen.

*) *Leipan* is in feite een verkeerde benaming voor daktegel. Een lei is

een harde vlakke natuurgesteente, een pan is meest hol of vlak met watergeleiders en opstanden. Benaming Daktegel is juist en stamt al uit de middeleeuwen.

Hieronder een foto van het boekje dat u na afloop van de excursie naar Xanten krijgt uitgereikt

www.ambachtengereedschap.nl

secretariaat

Schuwacht 208 - 2941 EK Lekkerkerk
Tel. 0180 – 66 36 88
secretaris@ambachtengereedschap.nl

Ledenlijst & interesseregister Ambacht & Gereedschap

Ondergetekende verklaart hierbij toestemming te geven om zijn adresgegevens en verzamel interesses op te nemen in de ledenlijst & interesseregister van de vereniging Ambacht & Gereedschap (afgekort A&G).

Naam	
Adres gegevens: Straat Postcode en woonplaats	
Handtekening voor akkoord	
Datum	

Gebruik ledenlijst & interesseregister

Het gebruik van de ledenlijst & interesseregister is uitsluitend voorbehouden aan onze leden. Het openbaar maken van de ledenlijst of het gebruik ervan voor commerciële doelen is niet toegestaan.

Gegevens inzien, aanpassen of verwijderen.

U heeft het recht om uw persoonsgegevens in te zien, te corrigeren of te laten verwijderen. Daarnaast heeft u het recht om uw eventuele toestemming voor de gegevensverwerking in te trekken of bezwaar te maken tegen de verwerking van uw persoonsgegevens door A&G.

U heeft het recht op gegevensoverdraagbaarheid. Dit betekent dat u bij ons een verzoek kunt indienen om de gegevens waarover wij beschikken in een computerbestand naar u of een ander, door u genoemde organisatie, te sturen.

U kunt een verzoek tot inzage, correctie, verwijdering, gegevensoverdraging van uw persoonsgegevens of verzoek tot intrekking van uw toestemming of bezwaar op de verwerking van uw persoonsgegevens sturen naar ons secretariaatsadres.

Inhoud van deze A & G Kroniek

Van de voorzitter	2
Voorjaarsexcursie 2019	3
Verslag ledenvergadering 2018	7
Verslag najaarsbijeenkomst 2018	9
Regionale bijeenkomsten Delft	11
Enkele nieuwe schavenmerken uit de 18 ^e eeuw	12
Cement Dakpannen Machine	15
AVG formulier	19

De A&G Kroniek verschijnt tweemaal per jaar.

Redactie: John Boele

Redactieadres:

John Boele

Westerdreef 52

2152 CS Nieuw-Vennep

Tel: 0252 689228

Email: john.boele@gmail.com

Niets in deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden gekopieerd en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging Ambacht & Gereedschap.

Ledenadministratie: Paul van der Lugt, administratie.ag@skynet.be

Boedelcommissie: Jan Blaas, Jo Jacobs en Gerrit Snoek

Bankrekening: IBAN: NL15 INGB 0000 3007 41

BIC: INGBNL2A

t.n.v. Ambacht en Gereedschap, Rhenen

Bestuur Vereniging Ambacht & Gereedschap

Voorzitter:

Hein Coolen

voorzitter@ambachtengereedschap.nl

Diepenbrocklaan 4a

6711 GN Ede

Tel. (0318) 61 43 73

Secretaris:

Cees van der Graaf

secretaris@ambachtengereedschap.nl

Schuwacht 140

2941 EH Lekkerkerk

Tel. (0180) 66 36 88

Penningmeester a.i.: Jan Blaas

penningmeester@ambachtengereedschap.nl

Platanenlaan 13

3911 PA Rhenen

Tel. (0317) 61 63 63

Leden:

Hans van Meijel

h.vanmeijel@home.nl

Haag 22a

5815 CB Merselo

Tel. (0478) 54 62 61

Jo Jacobs

Sint-Crispijnstraat 17

5211 ZC 's-Hertogenbosch

tel: (06) 5471 1272

www.ambachtengereedschap.nl